

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
JEAN MONNET EUROPEAN CENTRE OF EXCELLENCE
NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ΤΟΜΕΙΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΕΝΟΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

ΣΤΕΛΛΑ ΦΥΔΑΝΗ

ΜΑΪΟΣ 2017

Copyright 2017

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΙΣΤΕΙΑΣ JEAN MONNET
ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Κλεομένους 22Α, 106 75 Αθήνα
Τηλ. 210 72 20 508 Fax: 210 3617711
Email: jmcenter-athens@pspa.uoa.gr, www.jmc.pspa.uoa.gr

All rights reserved

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές ή άλλες θέσεις. Καταβάλλει, μάλιστα, προσπάθεια να παρουσιάζονται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται σε όλες τις εκδόσεις του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους ίδιους τους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Κέντρου, του Διοικητικού Συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Παραγωγική δομή και βιομηχανική πολιτική.	3
«Βιομηχανική πολιτική».	4
1. Προσαρμογή και ευθύνες της επιχειρηματικότητας.....	5
2. Η εξωστρέφεια ως μέτρο επιτυχίας.	6
.3. Ανανεώσιμες πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)	7
«Σχέδιο Ήλιος» (Project Helios).	8
Υδρογονάνθρακες στην ξηρά και στο θαλάσσιο χώρο.	9
4. Ναυτιλία	10
Λιμενική Πολιτική: Λιμάνια-Μαρίνες-Ακτοπλοΐα	11
Εμπορική Ναυτιλιακή Πολιτική.....	12
5. Νέες τεχνολογίες	13
6. Μεταποίηση.....	14
Βιβλιογραφία.....	16

Παραγωγική δομή και βιομηχανική πολιτική

Έστω ότι δημιουργούνται οι γενικότερες προϋποθέσεις για ανάπτυξη, όπως η εφαρμογή ενός σταθερού φορολογικού συστήματος ή η αποκατάσταση του κράτους δικαίου “rule of law”. Έστω ότι εστιάζουμε κυρίως σε «μακροοικονομικές» πτυχές της ανάπτυξης, ακόμα και αν σε αυτές προστεθούν και «μικροοικονομικές» πτυχές που εξαρτώνται από το κράτος, όπως οι διοικητικές υποδομές, ή από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, όπως η στρατηγική τους¹. Μπορούμε τότε να θεωρήσουμε ότι εκτελέσαμε το καλύτερο «σχέδιο» για «επανεκκίνηση» της οικονομίας;

Κατά την άποψή μας, σαφώς όλες αυτές οι ενέργειες θα αποτελέσουν σημαντική «ώθηση» για την ανάπτυξη. Όμως, παράλληλα, θα πρέπει να εφαρμοστεί και ένα μακροχρόνιο σχέδιο για την δομή της ελληνικής οικονομίας, όπου θα φροντίζει να διατηρούνται αυτές οι προϋποθέσεις, αλλά και να προσανατολίζει το κράτος και την επιχειρηματικότητα². Σε αυτό το σχέδιο, σημαντικό ρόλο θα έχει το ίδιο το κράτος³, όπου καλείται να στηρίξει τα πλεονεκτήματα της χώρας, να τα προωθήσει και να τα καθιερώσει στην εξωτερική ζήτηση. Με αυτή την εξωστρέφεια, η ανάπτυξη δεν θα εξαρτάται σε τόσο μεγάλο βαθμό από την εσωτερική ζήτηση. Χαρακτηριστικό είναι ότι, σύμφωνα με τις πρώτες εκτιμήσεις για το 2016, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών μειώθηκαν 2%⁴. Το αμέσως επόμενο ερώτημα είναι ποιά είναι τα πλεονεκτήματα-κλάδοι που πρέπει να ενισχύσει το κράτος και να τα προωθήσει στην εξωτερική ζήτηση;

Σύμφωνα με την έκθεση McKinsey and Company⁵, ο τουρισμός, η ενέργεια, η μεταποίηση (επεξεργασία τροφίμων), η γεωργία και το εμπόριο είναι οι τομείς με δυνατότητα ανάπτυξης, ενώ αναφέρεται και σε άλλους κλάδους ως «ανερχόμενα αστέρια»⁶. Αναζήτηση κλάδων με αναπτυξιακές δυνατότητες μπορούν να αναζητηθούν και με βάση της εξαγωγικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια που αποδεικνύουν την διατήρηση του ενδιαφέροντος των ξένων επενδυτών, όπως η Cosco και η Hewlett-Packard, σε αυτούς τους κλάδους.

Γενικά, όμως, η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα ανταγωνιστικότητας, κάτι που η έρευνα γνώμης της Deloitte σε διευθύνοντες συμβούλους της βιομηχανίας⁷, ανέδειξε ότι οφείλεται

¹ Τα παραπάνω παραπέμπουν στην συζήτηση για την ανταγωνιστικότητα που υπενθύμισε ο Ιωσήφ Χασσίδ στην Ημερίδα του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet, ό.π.

² Αυτό αναγνωρίζεται τόσο από την κυβέρνηση, όσο και από την αξιωματική αντιπολίτευση. Βλ. δηλώσεις του κ. Ι. Στουρνάρα στην εφημερίδα *τα Νέα* 22.6.2012.

³ Το σημείο αυτό τονίζεται ιδιαίτερα και από τον Γιάννη Δραγασάκη. Βλ. ομιλία του στην Ημερίδα του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet, «Η έξοδος από την κρίση: Εφαρμόσιμες εναλλακτικές προτάσεις», Αθήνα 23.5.2013.

⁴ Βλ. ιστοσελίδα <https://www.tanea.gr>, Δημοσίευση στις 8.3.2017.

⁵ McKinsey and Company, Athens Office, *Greece 10 years ahead*, Athens, 2011. Κλαδικές μελέτες έχουν επίσης γίνει στο ΚΕΠΕ και στο IOBE. Ενδιαφέρον έχουν κατ' αρχάς και οι υποδείξεις του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ για την οργάνωση της σχετικής προσπάθειας γύρω από την έννοια των «συστάδων» (clusters). Βλ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ/ ΓΣΕΕ «Αναδιανομή εισοδήματος και ανάπτυξη για την έξοδο από την κρίση της ελληνικής οικονομίας», στη μηνιαία έκδοση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ *Ενημέρωση*, τ. 178, Δεκέμβριος 2010.

⁶ Είναι οι εξής: γενόσημα φάρμακα, ιατρικός τουρισμός, ιχθυοκαλλιέργειες, χαρακτηριστικά ελληνικά τρόφιμα, μεταπτυχιακές κλασικές σπουδές, διαχείριση αποβλήτων, περίθαλψη πασχόντων από χρόνιες ασθένειες και ηλικιωμένων, κέντρα αποθήκευσης και διαμετακόμισης.

⁷ Βλ. Εφημερίδα *τα Νέα*, 29.1.2013.

κυρίως στην εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, τις επενδύσεις σε έρευνα και τεχνολογία, το φορολογικό σύστημα, το κόστος εργασίας και τις δικτυώσεις.

Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση μπορεί ακόμα να επηρεάσει θετικά την οικονομία, καθώς διαθέτει ισχυρά εργαλεία, όπως τον αναπτυξιακό νόμο, το ΕΣΠΑ 2014-2020, τις δυνατότητες προσφυγής στην ΕΤΕπ, ΕΤΕΑΝ⁸, τις διεθνείς συμφωνίες με άλλα κράτη, την εφαρμογή της μεθόδου ΣΔΙΤ.

Χαρακτηριστικό των χαμηλών επιπέδων ανταγωνιστικότητας είναι η σύγκρισή μας με άλλες μεσογειακές και βαλκανικές χώρες ως προς την εξωστρέφειά μας. Έτσι, η εισροή ξένων αμέσων επενδύσεων στην Ελλάδα την περίοδο 2004-2010 ήταν μόλις το 1% του ΑΕΠ. Στην Ισπανία το 2%, το ίδιο σε Πορτογαλία και Ιταλία και 8,1% Τουρκία, Ρουμανία και Ισπανία⁹.

«Βιομηχανική πολιτική».

Με τον όρο «βιομηχανική πολιτική» εννοούνται μέτρα προαγωγής συγκεκριμένων κλάδων ή και επιχειρήσεων¹⁰. Στην Ελλάδα, η βιομηχανική πολιτική συνδέεται με το «μοντέλο ανάπτυξης», λόγω της δυσμενούς ειδίκευσης της χώρας. Με τεχνικούς όρους, *«η ανάλυση αποκαλύπτει ότι τόσο η στροφή της παραγωγής προς τομείς υψηλότερης ειδίκευσης όσο και η βελτίωση της ειδίκευσης των τομέων που μπορούν δυνητικά να είναι υψηλής ειδίκευσης θα μπορούσαν να συμβάλουν σε βελτίωση της συνολικής παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής και ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, ενώ υπάρχουν και ενδείξεις ότι θα ενίσχυαν και τη διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα της χώρας»¹¹.*

Η βιομηχανική πολιτική εφαρμόζεται τόσο στις ΗΠΑ και την Γαλλία, όσο και σε άλλες χώρες. Αν και η οικονομική της φιλοσοφία είναι οι αγορές να «δείξουν» τους κλάδους που θα διοχετευτεί η κρατική

⁸ Πρόκειται για το Ταμείο για την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που έχει συσταθεί από την κυβέρνηση σε συνεργασία με την ΕΤΕπ. Το ταμείο έχει προικοδοτηθεί με κεφάλαια 1,4 δις ευρώ. Αρχισε να λειτουργεί ουσιαστικά στα τέλη του 2012. Για το 2013 προβλέπονται ενισχύσεις για επενδύσεις στον τομέα της πληροφορικής, της ενεργειακής αναβάθμισης κατοικιών κ.α.

⁹ Boston Consulting Group/Ελληνο-ολλανδικός Εμπορικός και Βιομηχανικός Σύνδεσμος Ελλάς 2020. *Η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων στην ελληνική οικονομία. Οι απόψεις των ξένων επενδυτών*, Αθήνα κ.α. 2012.

¹⁰ Πρόκειται για τη «βιομηχανική πολιτική» εν στενή έννοια. Διαφωνίες εμφανίζονται ως προς τα μέσα για την επίτευξη στόχων της, αν δηλαδή θα είναι οριζόντια, αφήνοντας κατά τα λοιπά τις αγορές να δώσουν συγκεκριμένη λύση ή στοχευμένα που απαιτούν διαφορετική παρέμβαση του κράτους. Για τη βιομηχανική πολιτική με ευρύτερη έννοια που περιλαμβάνει ανάπτυξη οριζόντιων θεσμών κ.α. βλ. ΠΠΤΕΛΗΣ, Χρ. *Οικονομικοί θεσμοί, διεθνής ανταγωνιστικότητα και οικονομική πολιτική*, εκδόσεις Τυπωθείτε-Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 1998.

¹¹ Gibson, H.D. «Ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας κατά τομέα την περίοδο 1995-2003», στο Οικονόμου Γ., Σαμπεθαΐ, Ισαάκ και Συμίγιαννη Γ. (επιμέλεια) *Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: Αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής*, έκδοση Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα, Ιούλιος 2010, σ. 335-364, σ. 359. Βέβαια, όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, δεν υπάρχει μόνο θέμα ειδίκευσης, αλλά και ανάγκης για μεταβολή της διάρθρωσης και του τρόπου λειτουργίας των επιχειρήσεων.

παρέμβαση, στην ελληνική συζήτηση ονομάστηκαν οι συγκεκριμένοι κλάδοι, οι οποίοι είναι η γεωργία, οι επιλεγμένες υπηρεσίες (τουρισμός κ.α.) και σε δεύτερο βαθμό η μεταποίηση¹².

Συναντάμε την έννοια της «βιομηχανικής πολιτικής», με άλλη ονομασία όμως, σε διάφορα κείμενα και μελέτες. Λόγου χάρη, η ΓΣΕΕ, αναφέρει την ανάγκη «παραγωγικής ανασυγκρότησης» και προτείνει μια πολιτική με συνεχή αξιοποίηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης κλάδων και περιφερειών με τον ανάλογο σχεδιασμό κ.α.¹³

Η «πράσινη ανάπτυξη» είναι επίσης ένας κλάδος με αναπτυξιακές δυνατότητες, κάτι που οι γερμανοί κατάφεραν να αξιοποιήσουν και να δημιουργήσουν ένα σημαντικό εξαγωγικό τομέα. Στην Ελλάδα δεν έχει αξιοποιηθεί, όπως στην ίδια μοίρα βρίσκεται και ο κλάδος των αμυντικών βιομηχανιών της χώρας.

Παρατηρείται ότι το ελληνικό κράτος και κατ'επέκταση η πολιτική, αδυνατεί να οριοθετήσει και να υποστηρίξει αποτελεσματικά ζητήματα «βιομηχανικής πολιτικής», επομένως προέχει η ενδυνάμωση του ίδιου του ελληνικού κράτους.

1. Προσαρμογή και ευθύνες της επιχειρηματικότητας.

Ο τομέας της επιχειρηματικότητας καλείται τόσο να προσαρμοστεί στις νέες απαιτήσεις, όσο και να αναλάβει ουσιαστικό ρόλο, αλλά και ευθύνες, ως προς την ανάπτυξη της οικονομίας. Ενδεικτικό παράδειγμα των ελλειμμάτων που παρουσιάζει η ελληνική επιχειρηματικότητα είναι οι αναλύσεις που έγιναν στον κλάδο των εμπορευματοκιβωτίων (containers). Σύμφωνα με αντίστοιχη έκθεση, οι επιχειρήσεις του κλάδου *«ακολούθησαν άστοχες πρακτικές – ειδικά εκείνες που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την χωρητικότητα και την τιμολογιακή πολιτική»*. Η πρόταση της έκθεσης είναι ένα νέο φάσμα στρατηγικών, εμπορικών και λειτουργικών δράσεων, ικανό να εφαρμοστεί από κάθε εταιρεία, και δέκα απαραίτητες ενέργειες για την διατήρηση της κερδοφορίας. *«Η βάση, όμως, για τις πρωτοβουλίες αυτές είναι η αλλαγή της νοοτροπίας στον ναυτιλιακό κλάδο μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων με την εφαρμογή πιο πειθαρχημένων πρακτικών»*¹⁴.

Ενδέχεται η υπάρχουσα νοοτροπία και τα θέματα που απορρέουν από αυτή, να συνδέεται με τον «οικογενειακό χαρακτήρα» των ελληνικών επιχειρήσεων χωρίς με τον όρο «οικογενειακό χαρακτήρα» να επιθυμούμε να προσβάλλουμε τον θεσμό της οικογένειας. Στις μεγάλες ελληνικές βιομηχανικές επιχειρήσεις γίνονται βήματα εισαγωγής νέων μορφών επιχειρηματικότητας με επαγγελματίες διευθυντές. Παρόλα αυτά, το «κέντρο λήψεων αποφάσεων», τόσο από πλευράς

¹² Η συζήτηση για την ελληνική γεωργία και αγροτική πολιτική έχει μακρά ιστορία. Βλ. ενδεικτικά Κριμά, Κ. και Λουλούδη, Λ. (επιμέλεια) *Ελληνική γεωργία και αγροτική πολιτική*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2008, Μαραβέγια Ν. *Η ελληνική γεωργία προς το 2010*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999 κ.α.

¹³ Βλ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ/ ΓΣΕΕ *«Αναδιανομή εισοδήματος και ανάπτυξη για την έξοδο από την κρίση της ελληνικής οικονομίας»*, στη μηνιαία έκδοση ΙΝΕ/ΓΣΕΕ *Ενημέρωση*, τ. 178, Δεκέμβριος 2010.

¹⁴ *The Boston Consulting Group (BCG). Χαράζοντας μια Νέα Πορεία: Αποκαθιστώντας την Κερδοφορία, Κοπεγχάγη, 2012.*

ιδιοκτησίας, όσο και τελικής διεύθυνσης φαίνεται να είναι «οικογενειακή υπόθεση». Ο «οικογενειακός χαρακτήρας» των ελληνικών επιχειρήσεων συναντάται και σε μικρότερες επιχειρήσεις, που αποτελούν και τον μεγαλύτερο αριθμό στην χώρα μας.

Ταυτόχρονα, διαφαίνεται ότι ο έλληνας «επίδοξος» επιχειρηματίας συνήθως δεν επιδιώκει συνεργασία¹⁵, ενώ γενικά η ελληνική επιχειρηματικότητα υστερεί σε καινοτομία και προσανατολίζεται σε προϊόντα και υπηρεσίες που αφορούν τον τελικό καταναλωτή και όχι άλλες επιχειρήσεις.

Γενικά, αποτελεί θέμα στη γενικότερη συζήτηση για το «κοινωνικό κεφάλαιο» στη χώρα¹⁶. Ο συνδυασμός των παραπάνω στοιχείων για την ελληνική επιχειρηματικότητα, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο αμιγώς «οικογενειακός χαρακτήρας» των επιχειρήσεων δημιουργεί κυρίως δυσπιστία σε εξωτερικές προτάσεις. Προτάσεις που, ενδεχομένως, έχουν να κάνουν με καινοτόμες ιδέες και σχεδιασμούς χωρίς να θίγουν την εικόνα και τον χαρακτήρα της επιχείρησης. Έτσι, οι επιχειρήσεις μένουν στάσιμες και χρειάζονται την κρατική συνδρομή. Χαρακτηριστικό είναι ότι στην, εγκεκριμένη από τους κοινωνικούς εταίρους, Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα του 2003, αναφέρθηκε ότι «η εξατομικευμένη προσέγγιση της επιχειρηματικότητας» συγκρατεί τις κρατικές πολιτικές στήριξης στη λογική της επιδότησης του κόστους¹⁷.

Μαζί με όλα αυτά, προστίθεται και η δυσπιστία και η άρνηση σε αλλαγές που θα επέτρεπαν την απορρόφηση των κοινοτικών πόρων χωρίς καθυστερήσεις και ποιοτική αβεβαιότητα. Βέβαια, τέτοιες αλλαγές προϋποθέτουν πλήρη διαφάνεια και υπεύθυνες δεσμεύσεις.

2. Η εξωστρέφεια ως μέτρο επιτυχίας.

Χρήσιμο και απαραίτητο μέτρο επιτυχίας αποτελεί η αύξηση του βαθμού εξωστρέφειας της οικονομίας μας. Ουσιαστικά, με αυτό το μέτρο επιτυγχάνουμε την αύξηση του καταναλωτικού κοινού και την σταθεροποίηση των αγορών με όριο ελάχιστων αγορών. Συγκριτικά όμως με χώρες της Ευρωζώνης με αντίστοιχα προβλήματα δημοσιονομικής προσαρμογής, υστερούμε αρκετά στην εφαρμογή αυτού του μέτρου. Ενδεικτικά, ο δείκτης εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών προς το ΑΕΔΠ, το 2011 ανεχόταν στην Ελλάδα 27% του ΑΕΠ έναντι 39% στην Πορτογαλία, 32% στην Ισπανία και 108% στην Ιρλανδία¹⁸.

Έχοντας ως δεδομένο τους περιορισμούς της ελληνικής αγοράς, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης και των επιπτώσεων αυτής στις εισαγωγές και την παραγωγή, η ανάκαμψη της επιβάλλεται να βασιστεί στις εξαγωγές, διορθώνοντας προηγουμένως την προβληματική δομή τους και

¹⁵ IOBE: *Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*, Αθήνα 2004.

¹⁶ Το ζήτημα του κοινωνικού κεφαλαίου έθεσε και το κείμενο Υπουργείο Ανάπτυξης/Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης *Ετήσια έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2003*, Αθήνα 2003.

¹⁷ Το ζήτημα του κοινωνικού κεφαλαίου έθεσε και το κείμενο Υπουργείο Ανάπτυξης/Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης *Ετήσια έκθεση για την ανταγωνιστικότητα 2003*, Αθήνα 2003.

¹⁸ Με βάση στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας.

επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα την μείωση της ανεργίας. Απόδειξη ότι κάτι τέτοιο είναι εφικτό, ακόμα και σε αντίξοες συνθήκες, αποτελεί η εξαγωγή της μαστίχας Χίου, αφού περίπου το 70% της ετήσιας παραγωγής της μαστίχας Χίου προωθείται στις αγορές του εξωτερικού¹⁹, ενώ η Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου (Ε.Μ.Χ.) θεωρείται συνεταιρισμός – πρότυπο για τα ελληνικά δεδομένα. Γενικά, η εξωστρέφεια ως μέτρο θα καταφέρει να διατηρήσει αυθεντικές παραδοσιακές δραστηριότητες, εκσυγχρονίζοντας τες και θα τις καταστήσει ανταγωνιστικές στο ευρύτερο παγκόσμιο καταναλωτικό κοινό, διατηρώντας πάντα τον τοπικό χαρακτήρα τους.

3. Ανανεώσιμες πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)

Ελπιδοφόρο διαφαίνεται το μέλλον στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, καθώς διαδραματίζουν όλο και περισσότερο κεντρικό ρόλο στην παραγωγή ενέργειας. Σήμερα, η συμμετοχή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στη συνολική παραγωγή ενέργειας φτάνει το 18%²⁰, ενώ η Ελλάδα συνεχίζει να προωθεί την χρήση ανανεώσιμων πηγών με σκοπό την δημιουργία ασφάλειας των ενεργειακών πόρων, την βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή²¹.

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας, αλλά και η μεγάλη διαθεσιμότητα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, αιολικής, υδροηλεκτρικής, γεωθερμικής, ηλιακής, ηλιοθερμικής, καθώς και ενέργειας από βιομάζα, προσφέρει επενδυτικές ευκαιρίες και δίνει την δυνατότητα στην χώρα να στηρίξει την ελληνική οικονομία για τα επόμενα χρόνια²².

Απαραίτητες προϋποθέσεις για την πλήρη και επιτυχή εκμετάλλευση των τεχνολογιών ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή είναι²³:

1. Ο εξορθολογισμός και η επιτάχυνση της αδειοδοτικής διαδικασίας.
2. Ο κατάλληλος χωροταξικός σχεδιασμός και ο προγραμματισμός για την άρση των εμποδίων στην εγκατάσταση μονάδων ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ.
3. Η ύπαρξη των κατάλληλων μηχανισμών στήριξης των επενδύσεων των έργων αυτών και την μακροπρόθεσμη ένταξή τους στην ανταγωνιστική αγορά.

Παράλληλα, σημαντική προϋπόθεση είναι τα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως η επιδότηση της παραγόμενης ενέργειας από τις τεχνολογίες ΑΠΕ, λαμβάνοντας υπόψη την εξέλιξη του κόστους των

¹⁹ Βλ. ιστοσελίδα <https://www.gumastic.gr/el/company/foreas>

²⁰ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.enterprisegreece.gov.gr/gr/ependyseis/ependytikoi-tomeis/energeia>

²¹ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, “Σχέδιο Ήλιος, Εθνικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Εξαγωγής Ηλιακής Ενέργειας στην ΕΕ”, Νοέμβριος 2011.

²² Γ. Παπακωνσταντίνου, *Πρακτικά της Ειδικής Ημερίδας για την Ενέργεια, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας & Ανάπτυξη Υποδομών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και το Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ* 03.04.2012.

²³ *Παρουσίαση Εθνικού Ενεργειακού Σχεδιασμού για μέχρι το 2050* Πρακτικά της Ειδικής Ημερίδας για την Ενέργεια, Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας & Ανάπτυξη Υποδομών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και το Πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ 03.04.2012.

τεχνολογιών²⁴. Μακροπρόθεσμο σχέδιο είναι να καταστεί η εκμετάλλευση της ενέργειας από ΑΠΕ σε συνθήκες ανταγωνιστικής αγοράς, εφόσον θα έχει σταδιακά μειωθεί και στο τέλος καταργηθεί η χρηματοδοτική στήριξή της²⁵.

Αν και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αποτελούν τομέα ανάπτυξης με σίγουρα και άμεσα αποτελέσματα ως προς την ανάπτυξη της οικονομίας, παραμένουν εμπόδια στην ανάπτυξή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η εγκατάσταση των φωτοβολταϊκών. Έως το 2012, υπήρχε εντυπωσιακή άνοδο στην επέκτασή τους, ξεπερνώντας κατά πολύ την εκτίμηση του ΥΠΕΚΑ για το 2012 (750 MW), και φτάνοντας σχεδόν το στόχο του 2014 (1.500 MW). Αυτή η εξέλιξη οδήγησε το Σύνδεσμο Εταιρειών Φωτοβολταϊκών να ζητήσει την αναθεώρηση του στόχου για τα φωτοβολταϊκά από τα 2.200 σε 6.000 MW, τονίζοντας ότι *«[...] η αύξηση του εθνικού στόχου για τα φωτοβολταϊκά ως το 2020 δεν συνεπάγεται επιβάρυνση των καταναλωτών ηλεκτρικής ενέργειας»*. Παρόλα αυτά, γεγονότα όπως η φορολογική επιβάρυνση των φωτοβολταϊκών συστημάτων, η συρρίκνωση της ρευστότητας, η αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος που δημιούργησε σημαντικές εκκρεμότητες για πολλούς αγρότες-επενδυτές και η πτώχευση εταιρειών, άρχισε να μειώνει το ενδιαφέρον του κοινού για τις ΑΠΕ, δημιουργώντας παράλληλα μια δυσπιστία ως προς την επενδυτική απόδοσή τους²⁶.

Αξίζει όμως να σημειωθεί, ότι το 2015, το 7% της συνολικής ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας καλύφθηκε μέσω των φωτοβολταϊκών συστημάτων, κατατάσσοντας τη χώρα μας στη δεύτερη θέση, διεθνώς²⁷.

«Σχέδιο Ήλιος» (Project Helios).

Το ενεργειακό-επενδυτικό πρόγραμμα «Ήλιος» προέβλεπε την εξαγωγή καθαρής ενέργειας από την Ελλάδα προς τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης και κυρίως στην Γερμανία. Ο πρώην υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Γιώργος Παπακωνσταντίνου και εμπνευστής του, υποστήριζε ότι το «Σχέδιο Ήλιος» θα αποτελούσε σημαντικό εργαλείο προσέλκυσης επενδύσεων, ανάπτυξης και μείωσης του δημόσιου χρέους. Πράγματι, θα μπορούσε να αποτελέσει, υπό τις κατάλληλες προϋποθέσεις, μια ευκαιρία για την ανάπτυξη ενός αμοιβαία επωφελούς προγράμματος συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, και να συμβάλει καθοριστικά στην επίτευξη των ευρωπαϊκών στόχων

²⁴ Στο ίδιο.

²⁵ Στο ίδιο.

²⁶ Τριαντόπουλος, Χρ. κ.ά. (2013), «Η Ελλάδα σε Αριθμούς: Δραστηριότητες, Τομείς, Κλάδοι», στο Η Ελλάδα το 2013, Ειδική Έκδοση του Forum ΑΓΟΡΑ ΙΔΕΩΝ με το The Economist «Ο Κόσμος το 2013», Αθήνα, Ιανουάριος 2013.

²⁷ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1064802/deuteri-thesi-gia-tin-ellada-stin-paragoge-ilektrikis-energeias-meso-fotovoltaikon>

ΑΠΕ για το 2020²⁸. Μάλιστα, η υλοποίησή του ήταν στις υποχρεώσεις του δεύτερου μνημονίου, ενώ ψηφίστηκε από την Βουλή νομοσχέδιο για την ίδρυση της εταιρίας «Πρόγραμμα Ήλιος»²⁹.

Η τύχη του «Σχεδίου Ήλιος» ήταν αρχικά η υποβάθμισή του σε πιλοτικό έργο δυναμικότητας κάτω από 500MW και στο τέλος πάγωσε και η εκπόνηση αυτής της μελέτης.

Αιτία στην «ακύρωση» του σχεδίου στάθηκε κυρίως η έλλειψη ενδιαφέροντος από τους πιθανούς αγοραστές, αφού τελικά χαρακτηρίστηκε ως μη ελκυστική επένδυση. Το σημαντικότερο από τα ζητήματα που καθιστούν αντισυμβαλλόμενη την προώθηση ενός project είναι το κόστος αναβάθμισης των δικτύων για τη μεταφορά της από την Ελλάδα μέσω Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ουγγαρίας και Αυστρίας στη Γερμανία, καθώς καμία από τις χώρες αυτές δεν εμφανίζεται διατεθειμένη να συμβάλλει με κεφάλαια³⁰.

Υδρογονάνθρακες στην ξηρά και στο θαλάσσιο χώρο.

Κατά το παρελθόν είχαν πραγματοποιηθεί έρευνες για τον εντοπισμό αξιοποιήσιμων κοιτασμάτων, αν και τις τελευταίες δεκαετίες το ενδιαφέρον του κράτους είχε ατονήσει.. Αν και στο Αιγαίο η δικαιολογία ήταν οι συνεχείς προστριβές με την Τουρκία, για τις υπόλοιπες ελληνικές θάλασσες δεν υπήρχε ουσιαστικά καμία. Το ίδιο ισχύει βέβαια και για τον χερσαίο χώρο, όπου η συστηματική κρατική προσπάθεια έλειπε για πολλά χρόνια. Το θέμα της εκμετάλλευσης του υποθαλάσσιου πλούτου της χώρας ξεπάγωσε το 2004 με τις προσπάθειες της κυβέρνησης Κ. Καραμανλή να οριοθετήσει την ελληνική ΑΟΖ μέσα από διμερείς συμφωνίες με τις κατά θάλασσα γειτονικές χώρες.

Τελικά αποφάσισε την αξιοποίησή του μέσω οριοθέτησης, και όχι των περιπλοκών μιας μονομερούς ανακήρυξης της ΑΟΖ. Κι αυτό, γιατί μετά από κάθε οριοθέτηση, η χώρα μας θα μπορούσε να προχωρήσει αμέσως στην εκμετάλλευση της ζώνης αυτής χωρίς να αναμένει να ολοκληρωθούν οι συνομιλίες (από τη φύση τους εξαιρετικά χρονοβόρες) με τους υπόλοιπους γείτονες³¹. Ο δημόσιος όμως διάλογος για το δικαίωμα της Ελλάδας να οριοθετήσει τις θαλάσσιες ζώνες της πυροδοτήθηκε κυρίως από τις εντυπωσιακές ενεργειακές αποδόσεις των αντίστοιχων υποθαλάσσιων ερευνών στην ΑΟΖ του Ισραήλ, και στη συνέχεια της Κύπρου (πολύ κοντά στην ΑΟΖ του Ισραήλ), αλλά και της Αιγύπτου.

Σήμερα, κυρίως λόγω της αστάθειας στην ΝΑ Μεσόγειο, έχει αναζωπυρωθεί το ενδιαφέρον της χώρας μας για τα κοιτάσματα μας και την ασφάλειά τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι πρόσφατα, δημοσιεύτηκε από την Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη, η οποία συντάχθηκε από υψηλόβαθμο στέλεχος των ενόπλων δυνάμεων και η οποία δόθηκε στην

²⁸ Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, «Σχέδιο Ήλιος, Εθνικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Εξαγωγής Ηλιακής Ενέργειας στην ΕΕ», Νοέμβριος 2011.

²⁹ Βλ. ιστοσελίδα <http://energypress.gr/news/egkataleipetai-oristika-shedio-ilios>

³⁰ Βλ. ιστοσελίδα <http://energypress.gr/news/egkataleipetai-oristika-shedio-ilios>

³¹ Γιάννης Βαληνάκης, «Το Σχέδιο “Ελλάς επί τέσσερα”», *Foreign Affairs (the Hellenic edition)*, Ιούνιος 2012.

δημοσιότητα³². Σύμφωνα με την μελέτη, η εθνική στρατηγική θα πρέπει να κινηθεί σε δύο τομείς: Στην αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της χώρας ως κύριας πύλης εισόδου ενεργειακών προϊόντων στην Ε.Ε. και στην αξιοποίηση του ενεργειακού δυναμικού της χώρας. Αυτό που προκύπτει μέσα από την μελέτη είναι ο προβληματισμός των υψηλών κλιμακίων της ιεραρχίας του στρατεύματος για την εθνική ενεργειακή στρατηγική και την ενεργειακή ασφάλεια³³.

Παράλληλα, ο Περιφερειάρχης Θεόδωρος Γαλιατσάτος συγκάλεσε πρόσφατα την Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης Ιονίων Νήσων, με θέμα: «Γνωμοδότηση επί της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων υδρογονανθράκων στο Ιόνιο». Στόχος του ήταν να επιλυθούν άμεσα τυχόν απορίες πριν ψηφιστεί ή όχι η Σ.Μ.Π.Ε.³⁴ Παρατηρείται, λοιπόν, μια κινητοποίηση του κράτους προς την κατεύθυνση αυτού του τομέα.

4. Ναυτιλία

Ένας επίσης κλάδος με αναπτυξιακές δυνατότητες είναι η ναυτιλία, με ουσιαστική και άμεση συμβολή στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, με ισχυρή πολλαπλασιαστική επίδραση στην ευρύτερη οικονομία, στοιχεία που την καθιστούν βασικό συντελεστή στη διαμόρφωση του ΑΕΠ (αρχές του 2016, ο ελληνόκτητος στόλος αριθμούσε 4.136 εμπορικά πλοία έναντι 4.017 πλοίων το 2015)³⁵.

Στην ετήσια τακτική γενική συνέλευση των μελών της Ενώσεως Ελλήνων Εφοπλιστών, ο κ. Θεόδωρος Βενιάμης υποστήριξε ότι «η ναυτιλία των Ελλήνων διατήρησε την πρωτοκαθεδρία της»³⁶. Συγκεκριμένα, η ελληνική ναυτιλία ελέγχει σχεδόν το 20% της παγκόσμιας χωρητικότητας σε dwt με 4.600, ενώ σε ευρωπαϊκό επίπεδο ελέγχει το 48,5% σε dwt του κοινοτικού στόλου³⁷.

Βέβαια, αν και υπάρχουν αισιόδοξα μηνύματα και αριθμοί για την σταθερότητα της ελληνικής ναυτιλίας, φαίνεται όμως ότι οι δυνατότητες ανάπτυξής της δεν έχουν εκμεταλλευτεί στο μέγιστο βαθμό, καθώς ο κ. Εμμανουήλ Τσικαλάκης, Πρόεδρος ΠΕΠΕΝ, υποστηρίζει ότι «Το πρόβλημα της Ελλάδας δεν ήταν ποτέ το πόσο εξωστρεφείς ήταν οι Έλληνες πλοιοκτήτες και οι ναυτιλιακές εταιρείες τους. Το πρόβλημα ήταν, και παραμένει, το πόσο εξωστρεφής είναι η διάθεση και η στρατηγική της Ελλάδας για τον κλάδο της ναυτιλίας και πιο συγκεκριμένα όσων διαχειρίζονται την πρόοδό της και την τύχη του ελληνικού λαού!».³⁸

Συνοπτικά, προτείνονται οι ακόλουθες πολιτικές:

³² Βλ. ιστοσελίδα <http://energyexpress.gr/news/stis-enoples-dynameis-i-ethniki-stratigiki-gia-ton-energeiako-tomea>

³³ Στο ίδιο.

³⁴ Βλ. ιστοσελίδα <http://energyexpress.gr/news/se-dimosio-dialogo-i-ereyna-ydrogonanthrakon-sto-ionio-tis-epomenes-imeres>

³⁵ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.kathimerini.gr/882582/article/oikonomia/epixeirhseis/prwth-kai-to-2016-h-ellhnikh-naytilia>

³⁶ Βλ. ιστοσελίδα <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/naftikachronika-issues/198.pdf>

³⁷ Στο ίδιο.

³⁸ Βλ. ιστοσελίδα <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/naftikachronika-issues/197.pdf>

Λιμενική Πολιτική: Λιμάνια-Μαρίνες-Ακτοπλοΐα

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, απαραίτητη κρίνεται η διαμόρφωση λιμενικών υποδομών που θα προωθούν τον τουρισμό και την ανάπτυξη³⁹, καθώς και κίνητρα για επιμήκυνση⁴⁰ ωρών παραμονής στους ελληνικούς λιμένες και για επέκταση της τουριστικής περιόδου και κατά τη διάρκεια των χειμερινών μηνών. Επιπλέον, η δημιουργία εκτεταμένου συστήματος μαρίνων⁴¹ υπό τη μορφή ανωνύμων εταιριών, η αποκρατικοποίηση των λιμένων και η ενίσχυση της ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης θεωρούνται απαραίτητα μέτρα ανάπτυξης.

Αντίστοιχα, οι προτάσεις του Ναυτικού Επιμελητηρίου Ελλάδας σχετικά με τη ναυπηγο-κατασκευαστική δραστηριότητα αφορούν κινήσεις ανάκαμψης με κύριο στόχο την καταπολέμηση της ανεργίας. Συγκεκριμένα, προτείνεται:

1. Άρση αντιπαραγωγικών και υπερβολικών διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας.
2. Διασφάλιση του δικαιώματος εργασίας όπως και της ελεύθερης επιλογής εργοδότη και εργαζόμενου.
3. Εξορθολογισμός αμοιβών και ασφαλιστικού κόστους.
4. Αναμόρφωση όλων των διαδικασιών που αφορούν τη ναυπήγηση και τη ναυπηγοεπισκευή, χωρίς περιττές γραφειοκρατικές διαδικασίες.
5. Εκμίσθωση επισκευαστικών χώρων σε κοινοπραξίες επισκευαστών που θα αναλάβουν τη διαχείριση των χώρων αυτών εφαρμόζοντας αυστηρές προδιαγραφές ασφάλειας, καθαριότητας, αναβαθμίζοντας τις υλικοτεχνικές υποδομές, χωρίς παρέχουν επισκευαστικό έργο.
6. Καταβολή κάθε δυνατής προσπάθειας για την άρση του περιορισμού ναυπήγησης εμπορικών πλοίων από τα Ελληνικά Ναυπηγεία.
7. Εκσυγχρονισμός των ναυπηγείων.
8. Δημιουργία σύγχρονου διεθνούς ναυτιλιακού κέντρου (cluster) στον Πειραιά⁴².

³⁹ Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 Μια νέα αναπτυξιακή κατεύθυνση για τη χώρα, Υπουργείο Οικονομικών, «Αιτιολογική Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015», 2012.

⁴⁰ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.mindev.gov.gr/?p=6798>.

⁴¹ McKinsey & Company, “Greece 10 Years Ahead”, ό.π..

⁴² Σύμφωνα με την Εισήγηση του καθηγητή Ιωάννη Τζωάννου με θέμα «Ναυτιλία», στα πλαίσια της Ημερίδας του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet, «Μία Συνεκτική Αναπτυξιακή Προοπτική της Ελλάδας απέναντι στην Κρίση», Αθήνα-Γραφείο Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα, 02.07.2012, «τα χαρακτηριστικά που εξετάζονται αναφορικά με το ελληνικό ναυτιλιακό cluster είναι: 1) το πλοίο ως προς το βαθμό που φέρει ελληνική σημαία, 2) ο συντελεστής εργασίας, εάν είναι το πλήρωμα ελληνικό και 3) η διαχείριση, εάν πραγματοποιείται εντός ή εκτός Ελλάδος». Επίσης βλ. και <http://www.mediashipping.gr/?q=node/5307>

Εμπορική Ναυτιλιακή Πολιτική

Απαραίτητα στοιχεία επιτυχίας και βιωσιμότητας σε αυτόν τον τομέα αποτελούν η εξωστρέφεια και η ανταγωνιστικότητα, στοιχεία τα οποία εμπεριέχονται στον τομέα της ελληνικής ναυτιλίας. «Σύμφωνα με στοιχεία της EUrostat, οι θαλάσσιες μεταφορές συνεισέφεραν άμεσα €8,4 δις προστιθέμενη αξία το 2009 (περίπου το 4% του συνόλου της οικονομίας). Εξ' αυτών, τα €5,4 δις αφορούν εταιρικά κέρδη, τα €2,2 δις αποσβέσεις και τέλος τα €680 εκατ. μισθούς και εισφορές. οι θαλάσσιες μεταφορές έχουν το υψηλότερο εμπορικό πλεόνασμα από όλους τους κλάδους της οικονομίας (καθαρές εξαγωγές €12,7 δις το 2009 και €14,5 δις το 2010), ενώ το 46,9% του πλεονάσματος στο ισοζύγιο υπηρεσιών για το 2011 προήλθε από καθαρές εισπράξεις του τομέα μεταφορών (ΤτΕ)»⁴³

Συνοπτικά, στον κλάδο της Εμπορικής Ναυτιλιακής Πολιτικής προτείνονται:

1. Ενθάρρυνση της εγγραφής ή επανεγγραφής στο ελληνικό νηολόγιο πλοίων ελληνικών συμφερόντων⁴⁴. Οι εισροές από την ελληνόκτητη ναυτιλία στην ελληνική οικονομία είναι μεγάλες και οποιαδήποτε, μείωση της ανταγωνιστικότητας της θα έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση αυτών εισροών⁴⁵. Ελληνόκτητα πλοία στελεχωμένα με ελληνικό πλήρωμα⁴⁶.
2. Προσέλκυση νέων στη ναυτική σταδιοδρομία, αναβάθμιση και επικαιροποίηση των προγραμμάτων στις Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού (ΑΕΝ).

Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με το Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδος, οι έρευνες των BIMCO – ISF δείχνουν τη ζήτηση που υπάρχει στην αγορά για καταρτισμένους ναυτικούς καθώς το 2010 αναφέρθηκε έλλειψη 15.000 αξιωματικών με αυξητικές τάσεις, κάτι που σημαίνει ότι η υπολογιζόμενη αυτή έλλειψη θα δημιουργήσει πρόσφορο έδαφος για την απορρόφηση αποφοίτων κυρίως Ελλήνων οι οποίοι θεωρούνται από τους καλύτερους παγκοσμίως, βοηθώντας έτσι την επαγγελματική αποκατάσταση των σπουδαστών αλλά και τη δημιουργία σώματος Ελλήνων στελεχών που θα συμβάλλει στην ενίσχυση του Ελληνικού ναυτιλιακού πλέγματος και στην διατήρηση της ναυτικής τεχνογνωσίας στην Ελλάδα. Το 2012 έκαναν αιτήσεις 4.900 νέοι στις ελληνικές ναυτικές σχολές αλλά μόνο 1.161 έγιναν δεκτοί λόγω έλλειψης υποδομών⁴⁷. Θα πρέπει λοιπόν να αξιοποιηθεί η στροφή και το ενδιαφέρον των νέων προς τη ναυτική εκπαίδευση και κατάρτιση, προκειμένου να καλυφθεί η διεθνής ζήτηση προς όφελος των Ελλήνων ναυτικών.

⁴³ IOBE, *Η συμβολή της ποντοπόρου ναυτιλίας ...*, ό.π.

⁴⁴ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/economy/article/?aid=167881>

⁴⁵ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.mediashipping.gr/?q=node/7058>

⁴⁶ Βλ. ιστοσελίδα <http://www.mediashipping.gr/?q=node/3280>

⁴⁷ Γράτσος, Προοπτικές της Ναυτιλιακής Οικονομίας της Ελλάδας, Παρουσίαση στο Ναυτικό Επιμελητήριο Ελλάδας, 2013

5. Νέες τεχνολογίες

Γενικά, στο τομέα των νέων τεχνολογιών, η Ελλάδα παρουσιάζει αδυναμία που οφείλεται κυρίως τόσο στην υποδομή των επικοινωνιών όσο και στην ποιότητα της κανονιστικής ρύθμισης.

Καθώς οι νέες τεχνολογίες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό, αφού απαιτούνται συγκεκριμένες γνώσεις, ο σημαντικότερος παράγοντας είναι η αδυναμία του ελληνικού κράτους να «κρατήσει» τους έλληνες επιστήμονες δίνοντάς τους οικονομικά και επαγγελματικά κίνητρα. Χαρακτηριστικό είναι ότι η σύγχρονη τάση μετανάστευσης είναι γνωστή ως «επιστημονική μετανάστευση». Σύμφωνα με την έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδας, με θέμα «Φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου: σύγχρονη τάση μετανάστευσης των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης», το 2013 ο αριθμός των Ελλήνων που έφυγαν ξεπέρασε τους 100.000, οι περισσότεροι των οποίων είναι μορφωμένοι νέοι⁴⁸. Οπότε, πίσω μένουν, ως επί το πλείστον, καταναλωτικό κοινό που είναι δύσπιστο με τις νέες τεχνολογίες.

Κατέχουμε την 26^η θέση στην ευρωπαϊκή ψηφιακή οικονομία (χρήση υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, πρόσβαση των νοικοκυριών στο διαδίκτυο, δεξιότητες στη χρήση του διαδικτύου, δηλαδή ICT skills κ.α.), με μόνο δύο χώρες να έχουν χειρότερες επιδόσεις (Βουλγαρία, Ρουμανία)⁴⁹.

Ενδεικτικά, από τις εκθέσεις της Ε.Ε. για το έτος 2014, προκύπτει ότι:

- Το 99% των ελληνικών νοικοκυριών καλύπτονται από σταθερές ευρυζωνικές συνδέσεις (ADSL), το 37% αυτών δεν έχει σύνδεση στο internet.
- Πρόσβαση στα σταθερά δίκτυα νέας γενιάς (σύνδεση στο διαδίκτυο με ταχύτητα τουλάχιστον 30 Mbps για download) έχει μόνον το 34% των σπιτιών, πολύ κάτω από τον μέσο όρο στην Ε.Ε. που έχει φθάσει το 68%.
- Μόνον το 45% των Ελλήνων διαθέτουν τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες.
- Η Ελλάδα υστερεί στις online τραπεζικές συναλλαγές και στις ηλεκτρονικές αγορές, (21% και 40% αντιστοίχως για τις δύο υπηρεσίες έναντι μέσου όρου της Ε.Ε. 57% και 63%)⁵⁰

Η υποστήριξη λοιπόν, των νέων τεχνολογιών, η οποία μπορεί να συμβάλλει μόνιμα και σταθερά στην ελληνική οικονομία, επιβάλλεται να ξεκινήσει από την επιστροφή των ελλήνων επιστημόνων με την συγκεκριμένη τεχνογνωσία. Επίσης, η πολιτική προαγωγής των νέων τεχνολογιών πρέπει να καθορίζει ανάλογα τη χρονική προτεραιότητα των διαφόρων μέτρων και βέβαια να λαβαίνει υπόψη ότι ασύνδετες μεταξύ τους παρεμβάσεις δεν αποδίδουν ιδιαίτερα.

⁴⁸Βλ. ιστοσελίδα <http://www.protothema.gr/greece/article/591780/i-krisi-diohnei-tous-ellines-miso-ekat-polites-efugan-gia-to-exoteriko/>

⁴⁹Βλ. ιστοσελίδα <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/968023/komision-xoris-ethniko-sima-i-ellada-stin-psifiaki-oikonomia>

⁵⁰ Στο ίδιο.

6. Μεταποίηση

Σε πολλούς μεταποιητικούς κλάδους η Ελλάδα δεν εθεωρείτο ανταγωνιστική ως τόπος εγκατάστασης επιχειρήσεων. Το αποτέλεσμα ήταν η έξοδος πολλών μονάδων παραγωγής από τη χώρα.

Εν τούτοις, η μεταποίηση μπορεί και πρέπει να παίζει τον ρόλο που της αναλογεί στις προσπάθειες για αναδιάρθρωση του παραγωγικού μοντέλου ώστε να ανατραπεί η τάση που επικράτησε έως την κρίση για υπερμεγέθυνση του τομέα των υπηρεσιών. Όπως τόνιζαν σε έκθεσή τους οι Ν. Καραμούζης και Τ. Αναστασάτος «ο τριτογενής τομέας μεγεθύνθηκε δια της εις άτοπον απαγωγής, δηλαδή για να καταλάβει το κενό που άφηνε πίσω της η αποβιομηχάνιση και η εκτόπιση των εξαγωγικών τομέων».⁵¹

Χαρακτηριστική είναι η προσπάθεια μικρών και μεγάλων βιομηχανικών επιχειρήσεων και Περιφερειακών Βιομηχανικών Συνδέσμων. Έτσι, δημιούργησαν μία Αστική μη Κερδοσκοπική Εταιρία με την επωνυμία «Ελληνική Παραγωγή - Συμβούλιο Βιομηχανιών για την Ανάπτυξη». Ισχυρά ονόματα του κλάδου, όπως η ανώνυμη γενική εταιρεία τσιμέντων «Ηρακλής» και οι σύνδεσμοι Βιομηχάνων Αττικής και Πειραιώς και Βορείου Ελλάδος φιλοδοξούν να συμβάλουν στην ενδυνάμωση του ρόλου της μεταποιητικής βιομηχανίας⁵².

Ιδιαίτερο ρόλο καλείται να παίζει η μεταποίηση γεωργικών προϊόντων («βιομηχανία τροφίμων και ποτών») λόγω υπάρχουσας εμπειρίας και ποιότητας των προς επεξεργασία προϊόντων της γεωργίας. Μάλιστα, η βιομηχανία τροφίμων και ποτών συνολικά επέδειξε αντοχή στην κρίση που αποτυπώθηκε στις εξαγωγικές επιδόσεις του. Αλλά, σημαντική εξαγωγική κινητικότητα επέδειξαν στο άμεσο παρελθόν και άλλοι κλάδοι της μεταποίησης όπως των κλωστοϋφαντουργικών υλών, επίπλων, φαρμακευτικών προϊόντων και σκευασμάτων χάρτου κλπ.

Οι προτάσεις για πλήρη εκμετάλλευση του τομέα της μεταποίησης, αφορούν κυρίως γενικές προϋποθέσεις για την ιδιωτική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα. Σταθερό φορολογικό σύστημα, αναβάθμιση του θεσμικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων⁵³, σύνδεση της παιδείας με την οικονομία με ανάλογες δομικές αλλαγές, μείωση της γραφειοκρατίας, κατάλληλος χωροταξικός σχεδιασμός, είναι κάποιες από τις προϋποθέσεις που θα συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Οι γραφειοκρατικές περιπέτειες του ομίλου Φουρλή για την εγκατάσταση αποθηκευτικών χώρων και της εταιρείας Ζυθοποιίας Μακεδονίας-Θράκης για να αποκτήσει την άδεια παραγωγής ποτού με βάση το τσάι του βουνού⁵⁴ αποδεικνύει ότι πρέπει ακόμη να γίνουν πολλά σε αυτή την περιοχή πολιτικής.

⁵¹ Βλ. Καραμούζης, Ν. και Αναστασάτος, Γ. «Η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας: Πηγές, προοπτικές και ο ρόλος των επενδύσεων και των εξαγωγών», μελέτη δημοσιευμένη στο Eurobank Research *Οικονομία και Αγορές*, Οκτώβριος 2011.

⁵² Βλ. ιστοσελίδα <http://www.paragogi.net/6392/ellhnikh-paragwgh-sympraksh-twn-koryfaiwn-gia-thn-enisxyshts-metapoihtikh-s-viomhxanias>

⁵³ Βλ. και Πιτέλης, Χρ. *Οικονομικοί θεσμοί, διεθνής ανταγωνιστικότητα και οικονομική πολιτική*, Τυπωθείτω, Αθήνα 1998.

⁵⁴ Βλ. εφημερίδα *η Καθημερινή*, 3.3.2013.

Μελέτη της McKinsey and Company, πρότεινε τα ακόλουθα για την σταθερότητα και ανάπτυξη της μεταποίησης⁵⁵:

1. Ομαδοποίηση των εξωτερικών αγορών, την εισαγωγή διεθνώς έγκυρων μηχανισμών πιστοποίησης για ελληνικά προϊόντα.
2. Μηχανισμούς branding ώστε να αντικατασταθεί η εξαγωγή χύμα (όπως π.χ. στο ελαιόλαδο) με επώνυμα προϊόντα, και να υποκατασταθούν εισαγόμενα,
3. Ενθάρρυνση της συγκέντρωσης επιχειρήσεων ώστε να δημιουργηθούν μερικές μεγάλες μονάδες,
4. Ίδρυση μιας ειδικής και μάλλον ιδιωτικής «Εταιρείας Εξαγωγής Τροφίμων» ώστε να οργανωθούν καλύτερα οι προσπάθειες προώθησής τους κλπ.

⁵⁵ Βλ. McKinsey, *Greece 10 years ahead*, Athens Office, Athens 2011.

Βιβλιογραφία

Βαληνάκης, Γ., Καζάκος, Π. και Μαραβέγιας, Ν. (2013), *Η έξοδος από την κρίση: Εφαρμόσιμες εναλλακτικές προτάσεις*, Αθήνα, Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet

Τα Νέα (2017), «ΕΛΣΤΑΤ: Μηδενική ανάπτυξη το 2016», <http://www.tanea.gr/news/economy/article/5430615/elstat-mhdenikh-anaptyksh-to-2016/>, [πρόσβαση 17/4/2017]

Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου (2017), «Φορέας», <https://www.gummastic.gr/el/company/foreas>, [πρόσβαση 17/4/2017]

Enterprisegreece (2017), «Επενδύοντας στον Ελληνικό Ενεργειακό Κλάδο», <http://www.enterprisegreece.gov.gr/gr/ependyseis/ependytikoi-tomeis/energeia>, [πρόσβαση 18/4/2017]

Ναυτεμπορική (2016), «Δεύτερη θέση για την Ελλάδα στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω φωτοβολταϊκών», <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1064802/deuteri-thesi-gia-tin-ellada-stin-paragogi-ilektrikis-energeias-meso-fotovoltaikon>, [πρόσβαση 18/4/2017]

Energypress (2013), «Εγκαταλείπεται οριστικά το σχέδιο Ήλιος», <http://energypress.gr/news/egkataleipetai-oristika-shedio-ilios>, [πρόσβαση 22/4/2017]

Κοιλάκος, Δ. (2017), «Στις... ένοπλες δυνάμεις η εθνική στρατηγική για τον ενεργειακό τομέα», <http://energypress.gr/news/stis-enoples-dynameis-i-ethniki-stratigiki-gia-ton-energeiako-tomea>, [πρόσβαση 22/4/2017]

Energypress (2017), «Σε δημόσιο διάλογο η έρευνα υδρογονανθράκων στο Ιόνιο τις επόμενες ημέρες», <http://energypress.gr/news/se-dimosio-dialogo-i-ereyna-ydrogonanthrakon-sto-ionio-tis-epomenes-imeres>, [πρόσβαση 22/4/2017]

Ρουσάνογλου, Ν. (2016), «Πρώτη και το 2016 η ελληνική ναυτιλία», <http://www.kathimerini.gr/882582/article/oikonomia/epixeirhseis/prwth-kai-to-2016-h-ellhnikh-naytilia>, [πρόσβαση 23/4/2017]

Ναυτικά χρονικά (2017), «Τα σημαντικότερα γεγονότα του μήνα», *Ναυτικά χρονικά*, **198**, σελ.10

Τσικαλάκης, Εμμ. (2017), «Το πρόβλημα ήταν, και παραμένει, το πόσο εξωστρεφής είναι η διάθεση και η στρατηγική της Ελλάδας για τον κλάδο της ναυτιλίας», *Ναυτικά χρονικά*, **197**, σελ.66

Πρώτο θέμα, (2016), «Η κρίση έδιωξε από την Ελλάδα μισό εκατομμύριο νέους επιστήμονες», <http://www.protothema.gr/greece/article/591780/i-krisi-diohnei-tous-ellines-miso-ekat-polites-efugania-to-exoteriko/>, [πρόσβαση 23/4/2017]

Ναυτεμπορική (2015), «Κομισιόν: Χωρίς εθνικό «σήμα» η Ελλάδα στην ψηφιακή οικονομία», <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/968023/komision-xoris-ethniko-sima-i-ellada-stin-psifiaki-oikonomia>, [πρόσβαση 29/4/2017]